

SPOLEČENSKÉ POSTAVENÍ ABSOLVENTŮ AGRONOMICKÉ FAKULTY VŠZ V BRNĚ

F. KŘENEK

V práci (K ř e n e k 1969) je publikována první část výsledků sociologického výzkumu o společenském postavení a uplatnění zemědělských inženýrů. V článku jsou informace o metodice výzkumu, základní údaje o souboru, poznatky o uplatnění inženýrů v organizacích zemědělské soustavy i mimo ni, poznatky o motivacích změn zaměstnavatele, o vztazích inženýrů k organizacím zemědělské soustavy a o faktorech působících na případné rozhodnutí o vstupu do JZD nebo na stupeň spokojenosti inženýrů v JZD. V této stati jsou podány další informace získané ve výzkumu a celkový souhrn o společenském uplatnění a postavení zemědělských inženýrů - absolventů agronomické fakulty VŠZ v Brně.

POSTAVENÍ ZEMĚDĚLSKÝCH INŽENÝRŮ V ORGANIZACÍCH

Jako kritéria pro získání poznatků o pozicích inženýrů v organizacích bylo použito čtyř kategorií pozičních funkcí: funkce všeobecně řídící (vedoucí organizace), jiné vedoucí funkce (všeobecné a odborné), jiné funkce odborné a funkce ostatní. V ostatních funkcích jsou zahrnuty i funkce administrativní.

Z celkového počtu pozic zaujímaných inženýry v r. 1967 připadá na funkce všeobecně řídící 12,1 %, na jiné vedoucí funkce 25,4 %, na jiné odborné funkce 59,9 % a na funkce ostatní 2,6 %.

Z všeobecně řídících funkcí připadá více než jedna polovina na státní statky a JZD, jedna pětina na zemědělské školy a 6 % na organizace řídící zemědělství. Z jiných vedoucích funkcí připadá jedna třetina na JZD a státní statky, po 11 % na zemědělský výzkum a zemědělské školy, 12 % na organizace řídící zemědělství. Z jiných odborných funkcí připadá jedna třetina na zemědělské školy, po 14 % na JZD, státní statky a zemědělský výzkum, 16,9 % na organizace řídící zemědělství.

Z ostatních funkcí připadá 27 % na zemědělský výzkum, po 18 % na zemědělské školy a zemědělské služby, po 9 % na organizace řídící zemědělství a organizace správní a politické. Relativně nejvyšší postavení mají tedy inženýři v organizacích zemědělského školství, na státních statcích a v JZD. Z hlediska celkového počtu pozic je zastoupení inženýrů v pořadí:

1. jiné odborné funkce na zemědělských školách (nejvyšší četnost),
2. jiné odborné funkce v organizacích řídících zemědělství,
3. jiné odborné funkce v zemědělském výzkumu,
4. jiné odborné funkce v zemědělských službách,
5. jiné odborné funkce na státních statcích,
6. jiné vedoucí funkce na státních statcích,
7. všeobecně řídící funkce v JZD,
8. jiné vedoucí funkce v zemědělském výzkumu,
9. jiné vedoucí funkce v JZD,
10. jiné odborné funkce v JZD atd.

Podle oborů - pěstitel, chovatel, zahradník - mají inženýři postavení uvedené v tab. I.

Z tab. I vyplývá, že inženýrky oboru pěstitel mají tedy nejnižší postavení.

Podle formy studia (denní a dálkové) mají relativně vyšší postavení absolvent denního studia. Ze sta absolventů (50 : 50) jsou inženýři denního studia zastoupeni takto: všeobecně řídicí funkce 62, jiné vedoucí funkce 57, jiné odborné funkce 49, ostatní funkce 36.

Komunisté mají vyšší postavení než nečlenové KSČ (ve výběru bylo k červenci 1967 63 % členů KSČ). Ze sta absolventů (50 : 50) jsou inženýři-členové KSČ zastoupeni ve všeobecně řídicích funkcích 71, v jiných vedoucích funkcích 55, v jiných odborných funkcích 44, v ostatních funkcích 17 (tab. II).

Nejvyšší stabilitu v pozičních funkcích mají inženýři v jiných odborných funkcích - průměr činí 6,5 roku z 9,6 roku možného; inženýři v jiných vedoucích funkcích - průměr 4,8 roku, inženýři ve všeobecně řídicích funkcích - 4,4 roku, inženýři ve funkcích ostatních - 3,2 roku.

Podle organizací mají nejvyšší stabilitu v pozičních funkcích inženýři v zemědělském školství, v JZD, na státních statcích a v zemědělském výzkumu. Nejmenší stabilitu mají v organizacích ostatních (mimo zemědělskou soustavu), pak v zemědělských službách a organizacích řídicích.

I. Pozice inženýrů (při stejném zastoupení všech tří oborů). — The position of engineers (with an equal representation of all three sectors)

Funkce	Pěstitelé		Chovatelé		Zahradníci	
	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy
všeobecně řídicí	43	0	27	×	30	0
jiné vedoucí	31	45	44	23	25	32
jiné odborné	35	29	34	36	31	35
ostatní	×	82	×	18	×	0

Pozn.: podíly ze sta inženýrů (× = nepatrné četnosti)

II. Pořadí zastoupení inženýrů v pozičních funkcích. — The order of the representation of engineers in the positional functions

Absolventi	Funkce			
	všeobecně řídicí	jiné vedoucí	jiné odborné	ostatní
Muži: členové KSČ	1	3	10	9
nečlenové KSČ	8	6	4	2
denní studium	3	5	9	8
dálkové studium	7	1	6	3
pěstitelé	2	7	6	7
chovatelé	6	2	8	5
zahradníci	5	8	11	10
obory celkem	4	4	7	4
Ženy: pěstitelé	11	9	3	1
chovatelé	9	11	2	6
obor zahradník	10	10	1	11

Přesto, že zkoumaná populace inženýrů je v praxi v průměru 9,6 roku, má poměrně velký počet inženýrů nižší postavení v organizaci vzhledem k vzdělání jejich nadřízených. Tab. III ukazuje vzdělání nadřízených podle organizací.

III. Vzdělání nadřízeného v organizaci zaměstnavatele absolventa. — The education of the managers in the organization of the employer of the graduate

Organizace	Vzdělání nadřízených					
	vysoko- školské	středoškol. úplné	středoškol. nižší	jiné	abs.	rel.
Státní statky	33,3	30,3	22,2	14,1	45	13,4
JZD	27,5	22,5	17,5	32,5	40	11,9
Organizace řidiči	56,8	18,1	9,1	15,9	44	13,1
Zem. výzkum	76,9	17,3	3,8	1,9	52	15,5
Zem. školy	86,9	13,1	0,0	0,0	84	25,0
Zem. služby	65,6	21,9	6,2	6,3	32	9,5
Ostat. organizace	61,6	23,1	7,7	7,7	39	11,6
Absolutně	209	68	28	31	336	
Relativně	62,2	20,3	8,3	9,2		100,0

INŽENÝŘI V PROFESIONÁLNÍCH FUNKCÍCH

Ve výzkumu byly sledovány profesionální funkce: agronomické, zootechnické, ředitelsko-předsednické, učitelské, jiné inženýrskotechnické, ekonomické, funkce mechanizátorů, administrativní funkce a funkce ostatní.

V prvé fázi zkoumaného období, tj. v letech 1955—1956, byl zřetelný nástup absolventů do jiných inženýrskotechnických funkcí, u žen do funkcí učitelských. Koncem padesátých let dochází k poměrně velkému přesunu inženýrů do funkcí zootechnických a agronomických. Od r. 1962—1963, v důsledku působení několika společenských faktorů (možnosti růstu a odborného uplatnění, „obraný systém“ pozičních struktur, reorganizace, platové zařazení, životní podmínky, prestiž organizace a její postavení ve společnosti aj.) nastává poměrně velký přechod inženýrů z funkcí agronomických a zootechnických do jiných funkcí inženýrskotechnických (výzkum, organizace řidiči), do funkcí učitelských a ostatních.

Téměř jedna pětina inženýrů (mužů) přechází do funkcí ředitelsko-předsednických. V těchto procesech se mění struktura sfér profesionální realizace zemědělských inženýrů: směrem k funkcím ředitelsko-předsednickým, jiným inženýrskotechnickým a učitelským u starších absolventů a směrem k agronomickým, zootechnickým a ostatním funkcím u mladších absolventů (ročníky 1963 a mladší).

Léta praxe v profesionálních funkcích ukazují tab. IV a V. Fluktuace mezi profesionálními funkcemi u jednotlivých skupin činí: u inženýrů chovatelů 30 % z celkové sumy jejich let praxe (zootechnické funkce ztratily 9,5 % z celkové sumy let praxe); u inženýrek oboru chovatel 40 % z celkové sumy jejich let praxe (zootechnické funkce ztratily 14 % z celkové sumy jejich let); u inženýrů pěstitelů 34,8 % z celkové sumy jejich let praxe (agronomické funkce ztratily 17 % z celkové sumy jejich let); u inženýrek oboru pěstitel 46 % z celkové sumy jejich let praxe (agronomické funkce ztratily 16,5 % z celkové sumy let);

u inženýrů oboru zahradník (muži i ženy) 29,2 % z celkové sumy jejich let praxe.

Tři hlavní sféry profesionálního uplatnění jednotlivých skupin inženýrů zkoumaného výběru byly tyto:

	v letech 1955—67	v r. 1967
inženýři oboru chovatel	funkce: zootechnické, učitelské, ředitelsko-předsednické,	funkce: zootechnické, učitelské, ředitelsko-předsednické,
inženýrky oboru chovatel	funkce: zootechnické, učitelské, jiné inženýrsko-technické,	funkce: učitelské, zootechnické, jiné inženýrsko-technické,
inženýři oboru pěstitel	funkce: agronomické, jiné inženýrsko-technické, ředitelsko-předsednické,	funkce: jiné inženýrsko-technické, ředitelsko-předsednické, agronomické,
inženýrky oboru pěstitel	funkce: učitelské, jiné inženýrsko-technické, agronomické,	funkce: ostatní, učitelské, jiné inženýrsko-technické,
inženýři oboru zahradník (muži i ženy)	funkce: jiné inženýrsko-technické, učitelské, ředitelsko-předsednické,	funkce: jiné inženýrsko-technické, učitelské, ředitelsko-předsednické.

Uplatnění zemědělských inženýrů v profesionálních funkcích je vcelku v souladu s profilem absolventa agronomické fakulty. U inženýrek se projevil odklon k funkcím ostatním, zejména u oboru pěstitel. Z tohoto hlediska je nejprůpri-
nější stav u inženýrů chovatelů, inženýrů (mužů i žen) zahradníků, pak následují inženýři pěstitelé, inženýrky oboru chovatel a na posledním místě jsou inženýrky oboru pěstitel.

U všech inženýrů zkoumaného výběru - mužů i žen - připadá pouze 0,8 % z celkového počtu let praxe od r. 1955 do 1967 na funkce ekonomické a na funkce mechanizátorů. V tomto poznatku se potvrzuje funkční, společenská potřeba provozně ekonomických fakult. (Z celkového počtu profesionálních pozic obsazených všemi absolventy denního studia PEF VŠZ v Brně v r. 1969 připadá 21—28 % na profesionální funkce agronomické a zootechnické. Toto poměrně vysoké zastoupení v agronomických a zootechnických funkcích nelze chápat jako odklon odborné realizace absolventů od profilu provozně ekonomické fakulty, nýbrž jako objektivní proces vertikální mobility v pozičních strukturách.)

BYDLIŠTĚ A PRACOVÍŠTĚ ZEMĚDĚLSKÝCH INŽENÝRŮ

Bydliště a pracoviště inženýrů zkoumaného výběru bylo sledováno podle velikostních skupin obcí: do 2 tisíc obyvatel, od 2 do 5 tisíc obyvatel, nad 5 tisíc obyvatel s podskupinou nad 50 tisíc obyvatel. Globálně jsou tyto poměry inženýrů ve vztahu s typy organizací, kde pracují. Avšak z hlediska dojíždění do zaměstnání se výrazně projeví tendence charakteristické pro procesy industriální společnosti - pohyb obyvatelstva z malých do velkých obcí a měst a dojíždění do zaměstnání také do malých obcí. Z celkového výběru dojíždí v r. 1967 do zaměstnání 47,3 % inženýrů.

V obcích do 2 tisíc obyvatel bydlí 25,2 % inženýrů, z toho více než polovina dojíždí za zaměstnáním; v obcích od 2 do 5 tisíc bydlí 14,4 % inženýrů, z toho téměř dvě třetiny dojíždějí za zaměstnáním; v obcích nad 5 tisíc obyvatel bydlí 60,4 % inženýrů, z toho dvě pětiny dojíždějí za zaměstnáním.

Pracoviště v obcích do 2 tisíc obyvatel má 23,9 % inženýrů, z toho sem dojíždí 45 %; v obcích od 2 do 5 tisíc obyvatel má pracoviště 15,1 % inženýrů,

IV. Léta praxe v profesionálních funkcích v období 1955–1967. — The seniority in the professional functions in the period 1955–1967

Ukazatel		Funkce												
		všeobecně řídící	agronom	zootechnik	mechani- zátor	ekonom	jiná IT	učitel	administr.	voj. zákl. služba	nebyl zaměst.	jiná	celkem	rel. (léta)
Muži 379	% let	15,3	16,7	24,3	0,3	0,7	16,7	18,4	0,5	0,9	0,0	6,2	100	78,3 %
	počet let	563	613	891	12	25	614	675	16	32	2	229	3672	
	počet příp.	123	116	159	7	8	129	108	11	29	1	53	733	
	průměr let	4,6	5,3	5,6	1,7	3,1	4,8	6,2	1,5	1,1	2	4,3	4,9	
Ženy 108	% let	2,3	8,8	18,4	—	0,8	19,2	29,3	1,8	—	8,2	11,2	100	21,7 %
	počet let	23	90	187	—	8	195	298	18	—	84	114	1077	
	počet příp.	5	26	43	—	4	46	47	7	—	32	29	239	
	průměr let	4,6	3,5	4,3	—	2,0	4,2	6,3	2,6	—	2,6	3,9	4,3	
Pěstitelé 175	% let	14,1	35,0	2,0	0,3	0,4	19,7	17,8	0,1	0,7	1,4	8,5	100	34,6 %
	počet let	235	584	34	5	6	328	297	1	12	23	142	1667	
	počet příp.	50	117	14	4	3	73	54	6	11	8	30	370	
	průměr let	4,7	5,0	2,4	1,3	2,0	4,5	5,5	0,2	1,1	2,9	4,7	4,5	
Chovatelé 264	% let	11,8	2,0	40,7	0,1	1,0	12,8	22,1	0,9	0,7	1,9	6,0	100	54,7 %
	počet let	307	51	1044	2	25	328	568	22	17	50	153	2567	
	počet příp.	68	11	188	1	8	75	86	11	16	21	41	526	
	průměr let	4,5	4,6	5,6	2,0	3,1	4,4	6,6	2,0	1,1	2,4	3,7	4,9	
Zahradníci 48	% let	9,7	14,9	—	1,1	0,4	33,7	23,7	2,4	0,7	2,9	10,5	100	9,7 %
	počet let	44	68	—	5	2	153	108	11	3	13	48	455	
	počet příp.	10	14	—	2	1	27	15	1	2	4	11	87	
	průměr let	4,4	4,9	—	2,5	2,0	5,7	7,2	11,0	1,5	3,3	4,4	5,2	
Celkem 487	% let	12,5	15,0	23,0	0,3	0,7	17,2	20,7	0,7	0,7	1,9	7,3	100	100,0 %
	počet let	586	703	1078	12	33	809	973	31	32	86	343	4689	
	počet příp.	128	142	202	7	12	175	1555	18	29	33	82	983	
	průměr let	4,6	5,0	5,3	1,7	2,8	4,6	6,3	1,9	1,1	2,6	4,2	4,8	

z toho sem dojíždějí dvě třetiny; v obcích nad 5 tisíc obyvatel má pracoviště 61 % inženýrů, z toho sem dojíždí 45 %.

PRACOVNÍ ČAS A PLATOVÉ POMĚRY INŽENÝRŮ

Pracovní čas (letní období) zemědělských inženýrů zkoumané populace činil v průměru 52 hod. týdně. Nejdelší pracovní čas mají inženýři na státních statcích a v JZD - 66 hod. týdně. Nejkratší pracovní čas inženýrů v ostatních organizacích mimo zemědělství je 48 hod. týdně; inženýři v zemědělském školství, výzkumu, v zemědělských službách a organizacích řídících zemědělství 50 hod. týdně. 95 % inženýrek uvedlo, že má pracovní čas 45 hod. týdně. Tyto údaje jsou v relaci s postavením, s profesionálními funkcemi a organizacemi, ve kterých inženýrky pracují. Avšak čas pro nutné domácí práce činí u mužů 10 hod. týdně a u žen 22 hod. týdně.

Inženýři ve funkcích ředitelů a předsedů mají v průměru pracovní čas 58,7 hod. ($\pm 1,4$ %); inženýři v jiných vedoucích funkcích 54,8 hod. ($\pm 0,3$ %); inženýři v ostatních funkcích 50,8 hod. ($\pm 0,8$ %). Inženýři v bydlišti do 2 tisíc

V. Hrubý měsíční plat podle organizací (muži - rok 1967). — The gross monthly salary according to organizations (men - 1967)

Plat ve 100 Kčs (střední intervalů)	Státní statky	JZD	Zem. služby	Org. říd.	Zem. výzk.	Zem. školy	Ost. org.	Abs.	Rel.
do 12	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	2,6	1	0,3
15	0,0	0,0	2,9	0,0	1,9	1,2	5,3	5	1,4
18	15,2	23,4	47,1	12,8	38,5	14,0	23,7	81	23,1
21	43,5	38,3	20,6	48,9	32,7	26,7	31,6	120	34,3
24	17,4	36,2	14,7	19,1	23,1	32,6	18,4	86	24,6
27	10,9	2,1	11,8	6,4	3,8	18,6	10,5	35	10,0
30 a více	13,0	0,0	2,9	12,8	0,0	7,0	7,9	22	6,3
Absolutně	46	47	34	47	52	86	38	350	
Relativně	13,1	13,4	9,7	13,4	14,9	24,6	10,9		100,0

VI. Pasivní a aktivní znalost jazyků u inženýrů ve zkoumaném výběru. — Passive and active knowledge of foreign languages of engineers of the examined group

Inženýři ve funkcích	Znalost jazyků v %			
	anglicky	německy	rusky	jiný jazyk
Všeobecně řídící (vedoucí organizace)	14	42	83	15
Jiná vedoucí funkce	20	59	90	11
Jiná odborná funkce	23	60	87	15
Absolventi agronomické fakulty (výběr) celkem	21	58	84	14

obyvatel 55 hod. ($\pm 0,4$ %); inženýři v bydlíšti nad 50 tisíc obyvatel 50,6 hod. ($\pm 1,1$ %). V závorce je směrodatná odchylka pro základní soubor.

Průměrný počet hodin volného času týdně činí u inženýrů v ostatních organizacích 29, v zemědělských školách 30, v organizacích řídicích 29, v zemědělském výzkumu 28, v zemědělských službách a na státních statcích 25, v JZD 21 hod. Průměr u všech inženýrů je 28 hod. týdně volného času.

Hrubý měsíční plat inženýrů ukazuje tab. V. Platy inženýrek činily v r. 1967 84 % platu inženýrů (87 % v oboru zahradník, 85 % v oboru chovatel a 82 % v oboru pěstitel). Podle organizací dosahují inženýrky těchto platů inženýrů: zemědělské školy 87,6 %, zemědělský výzkum 84,8 %, organizace řídicí 83,6 %, státní statky 81,3 %, zemědělské služby 80,2 %, ostatní organizace 79,6 %, JZD 74,0 %.

25 % inženýrů mělo v r. 1967 hrubý měsíční plat do 1800 Kčs a 16 % nad 2700 Kčs. 60 % žen mělo v r. 1967 hrubý měsíční plat do 1800 Kčs a 1 % nad 2700 Kčs. Jde o inženýry a inženýrky, kteří byli v r. 1967 9,6 roku v praxi (6–13 let). Příjem na hlavu v r. 1967 byl: do 500 Kčs měsíčně 11,6 %, 600–1000 Kčs 63,1 %, nad 1000 Kčs 25,3 %.

SPOKOJENOST INŽENÝRŮ S NĚKTERÝMI STRÁNKAMI SPOLEČENSKÉHO UPLATNĚNÍ

K zjišťování míry spokojenosti bylo použito kritérií: zcela spokojen, poměrně spokojen, ani spokojen - ani nespokojen, poměrně nespokojen a zcela nespokojen. S odborným uplatněním, to je s uplatněním, které je v souladu s profilem absolventa agronomické fakulty a příslušného oboru, bylo v r. 1967 zcela a poměrně spokojeno 70 % inženýrů a 66 % inženýrek. Zcela a poměrně nespokojeno bylo 15 % inženýrů a 12 % inženýrek.

U inženýrů byla zjištěna poměrně nejvyšší spokojenost s odborným uplatněním v zemědělském výzkumu a v zemědělských službách. Poměrně nejvyšší nespokojenost byla zjištěna u inženýrů na státních statcích a v JZD, ale také v zemědělských službách a v organizacích řídicích. U inženýrek byla zjištěna poměrně nejvyšší spokojenost v zemědělském školství a výzkumu a v organizacích ostatních (mimo zemědělskou soustavu). Poměrně vysoká nespokojenost se u nich projevila v organizacích zemědělských služeb a v organizacích řídicích a také v organizacích ostatních. V ostatních organizacích má tedy část inženýrek - z jejich hlediska - odborné uplatnění vyhovující a část inženýrek odborné uplatnění nevyhovující.

Spokojenost s postavením vlastní profese, kterou vykonávají, je na nižší úrovni než spokojenost s odborným uplatněním. 48 % inženýrů a 42 % inženýrek je zcela a poměrně spokojeno, 29 % inženýrů a 33 % inženýrek zcela a poměrně nespokojeno s postavením vlastní profese.

Nejvyšší spokojenost byla zjištěna u inženýrů (mužů i žen) v zemědělském školství a v organizacích řídicích. Vyšší nespokojenost s postavením vlastní profese byla zjištěna u inženýrů v JZD, na státních statcích a v zemědělském výzkumu.

Podle oborů nejvyšší spokojenost s postavením vlastní profese projevili inženýři v oboru zahradník (51 %), dále inženýři oboru chovatel (50 %) a inženýři oboru pěstitel (46 %). Současně mají inženýři oboru zahradník nejvyšší procento nespokojenosti (35 %).

S postavením v pozičních strukturách organizací je zcela a poměrně spokojeno 88 % (2 %) inženýrů ve funkcích všeobecně řídicích, 78 % (14 % a 9 %)

inženýrů v jiných vedoucích funkcích a v jiných odborných funkcích, 40 % (30 %) ve funkcích ostatních (v závorce je uvedeno procento poměrně a zcela nespokojených).

Z celého výběru je se svým postavením zcela spokojeno 24,5 % respondentů, poměrně spokojeno 53,1 %, poměrně nespokojeno 4,1 % a zcela nespokojeno 12,2 % respondentů.

Podle organizací je spokojenost inženýrů s postavením v poziční struktuře v tomto pořadí: 1. zemědělské školy, 2. JZD, 3. organizace řídící, 4. zemědělský výzkum, 5. státní statky, 6. zemědělské služby, 7. ostatní organizace.

S platem je zcela a poměrně spokojeno 63 % inženýrů (21 %), 65 % inženýrek (20 %) - v závorce je procento poměrně a zcela nespokojených. Spokojenost s platem se začíná výrazněji projevovat až od platové třídy 2300 Kčs výše.

Podle organizace zaměstnavatele v r. 1967 má spokojenost s platem toto pořadí:

Muži - 1. zemědělské školy, 2. organizace řídící, 3. JZD, 4. státní statky, 5. ostatní organizace, 6. zemědělské služby, 7. zemědělský výzkum.

Ženy - 1. zemědělské školy, 2. ostatní organizace, 3. státní statky, 4. organizace řídící, 5. JZD, 6. zemědělské služby, 7. zemědělský výzkum. Podle oborů jsou relativně nejvíce spokojeni inženýři oboru chovatel, relativně nejméně jsou spokojeni inženýři oboru pěstitel.

V celém souboru faktorů, s nimiž jsou inženýři zcela spokojeni, mají nejvyšší zastoupení inženýři na zemědělských školách, nejnižší zastoupení v JZD. Ve stupni poměrně spokojen mají nejvyšší zastoupení inženýři na státních statcích, nejnižší zastoupení v ostatních organizacích. Ve stupni ani spokojen ani nespokojen mají nejvyšší zastoupení inženýři v ostatních organizacích, nejnižší zastoupení v zemědělských školách. Ve stupni poměrně nespokojen mají nejvyšší zastoupení v JZD a zemědělském výzkumu, nejnižší zastoupení v zemědělských školách a ostatních organizacích. Ve stupni zcela nespokojen mají nejvyšší zastoupení v ostatních organizacích a nejnižší zastoupení v zemědělských školách.

VZTAH INŽENÝRŮ K VŠZ

Z celého komplexu vyjádřených vztahů k Vysoké škole zemědělské v Brně uvádím pouze některé. Přípravu pro sociální roli inženýra na vysoké škole hodnotili: jako výbornou - 8,2 % inženýrů pěstitelů, 7,8 % inženýrů chovatelů a 11,4 % inženýrů zahradníků; jako velmi dobrou - 44,4 % inženýrů pěstitelů, 50,8 % inženýrů chovatelů, 38,6 % inženýrů zahradníků; jako dobrou - 44,4 % inženýrů pěstitelů, 37,3 % inženýrů chovatelů, 47,7 % inženýrů zahradníků; jako slabou - 2,4 % inženýrů pěstitelů, 4,1 % inženýrů chovatelů a 2,3 % inženýrů zahradníků; jako špatnou - 0,6 % inženýrů pěstitelů.

O vedení praxí na VŠZ má zájem 19 % respondentů, o recenze 16,5 %, o spolupráci na oborovém výzkumu 55 %, o spolupráci na sociologických výzkumech 32 % respondentů.

Inženýři požadují rozšíření odborných předmětů, zavést výuku psychologie a oborové sociologie. Kladou důrazně požadavek, aby vysoká škola umožnila získat znalosti i čestnou praxi v oblasti umění jednat s lidmi a úspěšně je vést. Zdůrazňují, aby vysoká škola požadovala nebo poskytovala znalosti cizích jazyků. Pasivní a aktivní znalost jazyků ve zkoumaném výběru je uvedena v tab. VI.

K uplatnění v organizacích se inženýři vyjádřili zejména k otázkám jejich společenského postavení a velké disharmonii v kvalifikační struktuře zemědělské soustavy. Doporučují mimo jiné změnit označení profesionálních funkcí (zoo-

technik, agronom aj.), které jsou stejné pro vysokoškoláka, středoškoláka i pro pracovníka se základním i neúplným vzděláním. Upozorňují na diskriminaci žen - inženýrek a někteří doporučují omezit přijímání žen na VŠZ.

Výuku sociologie zemědělství a vesnice na Vysoké škole zemědělské pokládají inženýři za velmi potřebnou. Za nezbytnou a velmi potřebnou ji pokládá: 74 % inženýrů ve funkcích ředitelů a předsedů (16 % za potřebnou); 62 % inženýrů v jiných vedoucích funkcích (25 % za potřebnou); 53 % inženýrů ve funkcích odborných a funkcích ostatních (32 % za potřebnou).

ZÁVĚR

Zkoumaná populace zemědělských inženýrů (ročníky absolventů 1955–1961) má několik znaků, které ji charakterizují jako specifickou, zaujímající zvláštní místo v historii československého zemědělského inženýrství, v procesech združstevňování zemědělství a v historii zemědělství vůbec. Tato populace nastupovala na vysokou školu za zvláštních společenských podmínek vedení třídního boje v ČSSR. Jejich příprava na roli zemědělského inženýra probíhala v situacích a v obdobích sociálních změn v zemědělství. Tato populace nastupovala do praxe v závěru období stagnace združstevňování, v období druhé etapy združstevňování zemědělství, jeho konsolidace a rozvoje. Jako první zahájila nástup do organizací nových sfér uplatnění. Obsadila podstatnou část nově vytvořené poziční struktury v zemědělském školství a výzkumu a část poziční struktury v organizacích řídicích. Tímto chováním spoluvytvořila tlakové situace pro mladší inženýry - absolventy ročníků 1963 a další, jakož i pro většinu inženýrek. Tato populace inženýrů započala proces formování sociální vrstvy zemědělské inteligence, nového prvku v sociální struktuře zemědělství a ve struktuře československé inteligence.

Združstevnění československého zemědělství, vytvoření státních statků a vznik soustavy řízení zemědělství v ČSSR výrazně změnily strukturu sfér uplatnění zemědělských inženýrů. JZD a státní statky se staly ve velkém rozsahu novým prvkem těchto sfér, a to nejen z hlediska nových forem společenských činností v oblasti zemědělství, nýbrž - a to především - z hlediska odborné realizace zemědělského inženýra v zemědělské prvovýrobě. JZD a státní statky svou existencí a společenskými funkcemi značně rozšířily prostor tradičním prvkům struktury sfér uplatnění inženýrů, zejména v zemědělském školství, službách, výzkumu a vývoji, ale také vzhledem k funkcím společenského systému, v organizacích řídicích zemědělství a v organizacích navazujících na zemědělství.

Tyto procesy hlubokých sociálně ekonomických, sociálně psychologických a technickoekonomických změn vytvořily společenské formy činností, ve kterých je poprvé v historii zemědělského inženýrství adekvátní a ve svém komplexu totální možnost odborné a společenské realizace zemědělského inženýra.

Sociální role zemědělského inženýrství se nevyčerpává jen rozvojem věd a komunikací vědeckých poznatků, nýbrž již také v procesech přeměny biologických, chemických, technických, ekonomických věd (zatím jen nepatrně společenských věd - sociologie, psychologie) v rozhodující výrobní sílu v zemědělství. Společenské procesy v československém zemědělství vytvořily nový prostor pro odbornou a společenskou realizaci zemědělských inženýrů. Realizace zemědělských inženýrů v komplexu tohoto prostoru sfér uplatnění, zejména v podnicích zemědělské prvovýroby, je jednou z hlavních stránek nástupu a rozvíjení procesů vědeckotechnické revoluce v zemědělství.

Společnost vytvořila šance pro inženýry (s řadou negativních stránek), inženýři vytvářejí šance pro společnost. Nerovnováha v těchto vzta-
zích bezprostředně dopadá na společenské postavení a preferenci inženýrů, větší škody z této nerovnováhy však má společnost.

V první fázi združstevňování čs. zemědělství, to je v letech 1949—1955, se zemědělstí inženýři uplatnili v JZD jen zcela nepatrně. Zahájili nástup do strojné traktorových stanic a na státní statky. Obsadili některé pozice v organizacích řídicích zemědělství, v organizacích zemědělského školství a výzkumu. Obrat nastává v druhé etapě združstevňování. V r. 1956 zaujímali inženýři pozice v nových sférách uplatnění již velmi výrazně.

V období let 1958—1962 je zřetelný nástup inženýrů do JZD a na státní statky. V r. 1959 se zde uplatňuje jedna třetina absolventů oboru pěstitel (žen jedna osmina), více než jedna třetina absolventů oboru chovatel (žen více než jedna čtvrtina). V r. 1962—1963 dosahuje zastoupení zkoumané populace v JZD a na státních statcích nejvyššího bodu. Tento poměrně rozsáhlý nástup inženýrů do nových sfér uplatnění je brzděn, zastaven a pro zkoumanou populaci snížen působením společenských faktorů, zejména možnostmi růstu a odborného uplatnění, „obraným systémem“ pozičních struktur v organizacích zemědělských podniků, reorganizacemi, platovým zařazením, životními podmínkami. Současně se rozšířil prostor uplatnění inženýrů v nově vytvořených organizacích zemědělské soustavy (okresní a krajské výrobní zemědělské správy). Dochází proto k přesunům do tradičních sfér uplatnění - do zemědělského školství, výzkumu, zčásti do zemědělských služeb, kde obsazují většinu „volných“ pozic. Osobnosti z hlediska sociální role zemědělského inženýra slabší odcházejí do sfér mimo zemědělskou soustavu.

Zkoumaná populace inženýrů nástupem a obsazením některých pozic v zemědělských podnicích umožnila mladší generaci zemědělských inženýrů „snadnější“ zaujetí pozic v těchto organizacích, přestože trvá zesílený tlak obrany staré poziční struktury. Na druhé straně výrazně zúžila prostor uplatnění těmito mladšími inženýry tím, že obsadila většinu „zbývajících pozic“ v tradičních sférách uplatnění. Vznikla poměrně složitá tlaková situace, ve které se střetávají síly: zemědělstí inženýři - noví absolventi vysokých škol, obranný systém poziční struktury v zemědělských podnicích, nasycená poziční struktura v tradičních sférách uplatnění. Malý počet zemědělských inženýrů mladších ročníků řeší tuto situaci odchodem do organizací mimo zemědělskou soustavu. (Ze všech absolventů denního studia provozně ekonomické fakulty je uplatněno 55—65 % v JZD a na státních statcích, 2—5 % v zemědělském školství a výzkumu, 10 % mimo zemědělskou soustavu. Jde o všechny ročníky denního studia v Brně.)

Zemědělstí inženýři oboru chovatel, pěstitel a zahradník uplatňují se v absolutní většině v organizacích zemědělské soustavy (92—96 %). Uplatnění v organizacích zemědělské prvovýroby (22—25 % JZD a státní statky) je adekvátní společenským procesům, které u nás probíhaly v letech nástupu a odborné realizace absolventů VŠZ. Přechod některých inženýrů z JZD, státních statků a STS do jiných organizací nelze proto charakterizovat jako deviantní chování. Nelze je takto charakterizovat ani u inženýrek, kterých odešlo z organizací zemědělské soustavy relativně více.

Uplatnění inženýrů v profesionálních funkcích je poměrně v souladu s profilem absolventa agronomické fakulty a jednotlivých studijních oborů. Fluktuaci mezi těmito profesionálními funkcemi a odchod některých inženýrů z agronomických a zootechnických funkcí nelze vykládat jako deviantní chování inženýrů, nýbrž jako průvodní zjevy procesů přesunů v pozičních strukturách nových i tradič-

ních sfér odborné realizace inženýrů, jakož i objektivní procesy vertikální mobility v pozičních strukturách.

Postavení inženýrů ve vertikální hierarchii pozičních struktur je koncentrováno do středu a horní poloviny hierarchie. Malý počet mužů, větší počet žen je v nižších sférách hierarchie. O nejvyšší stupně se dělí zemědělské inženýři s pracovníky se středoškolským i základním vzděláním, zejména v JZD, na státních statcích, ale také v zemědělských službách a organizacích řídících.

Nepříznivé jsou platové poměry inženýrů. Jejich platy se pohybují jen málo nad celospolečenským průměrem. Stejně je tomu i v příjmech na hlavu. Tyto faktory spolu s faktory ostatních životních a pracovních podmínek, postavením jednotlivých organizací ve společnosti, změnami v zemědělské soustavě spoluručují míru spokojenosti inženýrů v jednotlivých organizacích, profesionálních funkcích a postavení.

Uplatnění inženýrek v organizacích a profesionálních funkcích, pro které byly připraveny na vysoké škole, se výrazně liší od uplatnění inženýrů. Vycházíme-li ze skutečnosti, že inženýrky ve zkoumané populaci byly prvními zemědělskými inženýrkami ve větším počtu, pak jejich uplatnění je relativně úspěšnější než žen v mnoha dalších odvětvích národního hospodářství a v oblastech současného společenského života v ČSSR. Uplatnění absolventek mladších ročníků 1964 až 1968 se přibližuje uplatnění inženýrů.

Poznatky z výzkumu společenského uplatnění a postavení zemědělských inženýrů a veterinárních lékařů byly předloženy státním, hospodářským, politickým a společenským orgánům a organizacím jako zdroj informací pro tvorbu a realizaci opatření orientovaných na vyšší společenskou efektivnost odborné společenské realizace zemědělského inženýrství v ČSSR.

Literatura

- KAHUDA F., 1965, Výzkumné metody v sociologii. Praha.
Kolektiv, 1960, Wykstałczenie i pozycja społeczna inteligencji, I., II. Lodž.
Kolektiv, 1968, Inteligence a soudobá industriální společnost (sborník). Brno.
KRENEK F., 1969, Uplatnění absolventů agronomické fakulty Vysoké školy zemědělské v Brně v praxi. Sb. ÚVTI-Sociologie a historie zem., 5 : 123–135.
—, 1969, Sociologický výzkum o zemědělských inženýrech a veterinárních lékařích. Sociologica 1, 3–4.
ŠINDLAŘOVÁ J., 1969, Zhodnocení připomínek absolventů VŠZ k výuce a přípravě na praxi během studia. Bulletin VŠZ Brno, č. 3 : 19–25.

Došlo dne 4. 7. 1969

Общественное положение выпускников агрономического факультета Сельскохозяйственного института в Брно

Статья является продолжением информации о результатах социологического обследования, приведенного в работе Кршенежа в 1969 г. Сельскохозяйственные инженеры изучаемой популяции занимали в 1967 г. следующие функции в организациях: 12 % было на руководящих постах (начальники организаций), 25 % на остальных руководящих должностях, 60 % работало в должности специалистов и 3 % в остальных функциях. Выпускники очного обучения занимают более высокое положение, чем заочники, причем мужчины более высокого, чем женщины, члены КПЧ — чем нечлены, животноводы — чем растениеводы.

Что касается оплаты труда, здесь отражается система оплаты ЧССР. В 1967 г. валовой месячный доход с/х инженеров составлял 2135 крон. Зарплата женщин составляла 84 % зарплаты мужчин. Летнее рабочее время составляло 52 час. в неделю, в госхозах и ЕСХК оно было продолжительнее на 20 %. Во всей совокупности факторов, удовлетворяющих с/х инженеров (работа по специальности, зарплата, положение профессии, характер работы и пр.), наибольший % приходится на инженеров в с/х институтах. 53 % с/х инженеров живет в месте работы. В населенных пунктах с числен-

ностью до 2000 душ живет 25 % с/х инженеров. Они считают подготовку в институте очень хорошей.

Общественные процессы в чехосл. сельском хозяйстве создали новый простор для общественной и специальной реализации с/х высшего образования. Изучаемая популяция с/х инженеров первой вступила в организации новых сфер — ЕСХК и госхозы. Социальная роль с/х инженера не исчерпывается лишь развитием наук и коммуникацией научных достижений, но уже и в процессах преобразования биологических, химических, технических, экономических и отчасти общественных наук она становится решающей производственной силой сельского хозяйства. Вместе с тем, с/х инженеры компенсируют в с/х предприятиях деформированную возрастную и профессиональную структуру работников сельского хозяйства. Осуществляемая ими общественная функция не соответствует оплате их труда, жизненным условиям и общественному признанию.

Результаты обследования переданы партийным, правительственным и хозяйственным органам как в государственной, так и в национальных сферах.

The Social Position of the Graduates of the Faculty of Agronomy of the Agricultural College in Brno

This paper gives further results obtained in a sociological investigation by Křenek 1969. In 1967 the agricultural engineers of the population examined occupied the following positions in organizations: 12 per cent of general managing functions (leaders of organizations), 25 per cent other leading functions, 60 per cent expert functions, and 3 per cent other functions. Graduates of daily study occupied higher positions than did graduates of extramural courses, men occupied higher positions than did women, members of the Communist Party than did non-members, breeders than did growers.

Their incomes conform to the system of remuneration in Czechoslovakia. In 1967 the gross income of male engineers amounted to 2,135 Kčs. Women attained 84 per cent of the incomes of men. In summer the working time amounted to 52 hours a week. At the state farms and at the Unified Agricultural Co-operatives it was higher by 20 per cent compared with the average. In the whole sum of factors with which the engineers are satisfied (salary, kind of expert work, position of profession, character of work, etc.) engineers working at agricultural schools make up the largest percentage. 53 per cent of the engineers live in the community of their work place. 25 per cent live in communities with up to two thousand inhabitants, 60 per cent live in communities with over five thousand inhabitants. The preparation received at the university is considered as being very good.

In Czechoslovak agriculture the social processes have created new space for social and technical realization of agricultural engineering. The investigated population of engineers was the first to enter a new kind of organization spheres - the Unified Agricultural Co-operatives and the state farms. The social rôle of agricultural engineering consists not only in the development of science and in the communication of scientific discoveries, but also in the conversion of biological, chemical, technical, economic, and, partially, also of social sciences into a decisive production force in agriculture. In the agricultural enterprises the agricultural engineers at present compensate the deformed age- and professional structure of the working force. The realized social function of agricultural engineers is not in conformity with their salaries, living conditions, and social appreciation. The results of the investigation have been handed over to party-, state-, and economic federal and national bodies.

Adresa autora:

Doc. dr. František Křenek, CSc., Vysoká škola zemědělská, katedra sociologie zemědělství a vesnice, Brno, Zemědělská 1